

ško-jugoslovanski koprodukciji. Nadja Mislivcova je prispevala zapis o brnskem konservatoriju, Miloslava Kodonjova pa piše o rodbini Korkoš, ki je dala vrsto uveljavljenih likovnih umetnikov.

*

V deseti številki praškega Literárnega mesečnika Štěpánka Čápová piše o boju za moralnopolitično enotnost prebivalstva: *Aktualna vprašanja ideološkega dela po XVI. kongresu KPČ*. V njem polemizira z nekaterimi zahodnimi mnenji o ugašanju komunističnih idealov. Z naslovom *Svet na Češkem* je objavljenih devet pesmi različnih avtorjev. Naslov je vzet po eni od njih, ki jo je napisal glavni urednik časopisa

Oldřich Rafaj. Z naslovom *Cvet v plamenih* skuša 13 prispevkov različnih avtorjev dati podobo kongresa slovaških pisateljev v okraju Jablonec nad Niso sredi maja 1982.

*

Osrednja tema stuttgartskega časopisa Zeitschrift für Kulturaustausch je tristoletnica izseljevanja v Ameriko; pospremljena je z bogatim slikovnim gradivom. O tem pišejo Günter Moltmann, Ingrid Schöberl in Hartmut Bickelmann. O »majhnih Nemčijah« v Združenih državah Amerike piše Agnes Bretting, prav tako pa tudi o vprašanih amerikanizacije: *Med staro in novo domovino*.

A. A.

ODMEVI NA . . .

Omejenost neizvirne kritike

(Kratek metodološki komentar k članku F. Vurnika »Meje izvirne dramatike«, *Sodobnost* 1983, št. 1, str. 84—88)

Ker avtorji navadno niso najboljši in najbolj zanesljivi branilci svojih del, se s pričujočim spisom *ne bom* poskusil v apologiji dramskega teksta, ki ga obravnava Vurnikova kritika, namreč *Joba*. Kritika in Vurnik z njo naj reče, kar ji je drago, da je slab, neustrezen, slabo uprizorjen . . . vse to je treba dopustiti in pretrpeti, pa naj bo to početje še tako neprijetno ali celo neobgljeno.

Toda posamezne ugotovitve oz. trditve v Vurnikovem pisanju so takšne, da zahtevajo pojasnilo, ki bo zunaj kritičnih dilem o dobri ali slabi kvaliteti, zunaj osebne prizadetosti in zunaj vprašanj o estetski privrženosti na to ali ono plat. Kajti te ugotovitve in trditve so zunaj kritike same. Gotovo je v tem, da Vurnika prav jaz opozarjam na te reči, nekaj čudnega; toda ta svet je poln žalostnih dejstev, med katere spada tudi to, da moram Vurnika učiti logike in temeljev umetniškega dela. O tem nekaj vem in skušal bom biti kar najbolj nepristranski.

Vurnik piše takole: »V zvezi z Ruplovim Jobom bi lahko razmišljali še v tej smeri: v Gorazdu si je izbral človeka — žrtev, ki je preživel, ki pa je čist in še očiščen; glede na zgodovinsko dejstvo, da je bila po nekaj manj kot treh desetletjih umaknjena obtožnica, bi bilo z današnjega zornega kota nemara aktualneje videti kot centralne osebe drame akterje, ki so iz Gorazdov delali žrtve in se s tem obremenili s težko človeško in zgodovinsko krivdo. Vsekakor tema, ki vabi zrelejšega in moralno občutljivejšega avtorja«.

»Dramska teorija«, na kateri počiva Vurnikova kritika, je potemtakem utemeljena na naslednjih zahtevah:

1. aktualnost drame se določa po zunanjih zgodovinskih dejstvih, oz. je odvisna od veljavnosti sodnih obtožnic;
2. centralni akterji v drami naj bodo rablji in ne žrtve;
3. avtor mora biti moralno občutljiv!

Prva točka je eden najvišjih dosežkov socrealistične teorije oz. teorije odraza: pustimo jo pri miru, ker je za Vurnikovo kritiko oz. za mentaliteto, ki jo prinaša, tako rekoč nepogrešljiva. Glede druge točke je mogoče opozoriti na naslednje: moj *Job* je »različica« svetopisemskega Joba, ki žal ni rabelj, je pa kljub temu glavna oseba. Naj mi bo oproščeno, če mislim, da je Job kljub temu, da sta Jehova in Satan že pred časom umaknila obtožnico zoper njega, še vedno aktualen in literarno živ. Kar zadeva mojo igro *Job*: kljub vsemu se nekoliko ukvarja s tistimi, ki so »iz Gorazdov delali žrtve«: v zadnjem (žal, res precej okrnjenem, kar zadeva uprizoritev v Drami) dejanju sem celo »pokazal«, da so še med nami in da delujejo po stari navadi. Kakšna bi lahko bila v zvezi z Žlajpo moja literarna naloga? Da skušam opravičiti, slaviti njegove postopke?

In točka 3, ki se tiče *moralne občutljivosti*. Kakšna je literatura in kakšna je kritika, ki se ravna po morali, so različni napredni in duhoviti duhovi pokazali že milijonkrat. Naj omenim samo Cankarjev uvod h *Gospe Judit*, kjer piše: »Ni dovolj, da je umotvor — umotvor, treba je tudi, da je putka moralna.« Solženicin je čudovito karikiriral svoje uradnike in urednike (v *Teličku in hrastu*), ko je navajal njihove očitke, da ni moralen. Vurnik je na las podoben tistemu članu sekretariata zveze pisateljev ZSSS (Novičenku), ki je spraševal Solženicina: »Kakšna je tvoja vest? Kakšne so tvoje moralne rezerve?«

Seveda ima dramska oz. literarna teorija, ki gradi na moralnosti, že dolgo zgodovino. Znamenite prispevke k njej so dali Luka Jeran, Anton Mahnič in Frančišek Lampe. Izjemen poudarek morali (vé se, kateri) je ukazal tudi socialistični realizem.

Seveda pa so ti trije temeljni kamni Vurnikove dramske teorije med seboj povezani: avtor je *moralno neobčutljiv* zato, ker upodablja *neaktualno* žrtve. *Aktualne* žrtve so vendar tisti, ki so povzročili neaktualne žrtve, torej Žlajpa in njegovi. Žlajpa bi moral biti Jobova žrtev in zdihovati bi morali: kako hudo je biti tiran! Takrat bi jaz postal moralno občutljiv avtor!

Vrhunec Vurnikove teatrologije pa je, recimo, tale stavek na koncu famoznih Meja izvirne dramatike: »Ze dolgo ni nastalo dramsko besedilo, ki bi seglo v srž sodobne duhovne zavesti, v to večno travmo prilaganja in razosebljanja«. Logika: kako naj bi kdajkoli prej (»že dolgo ni nastalo«) nastalo dramsko besedilo, ki bi »seglo v srž sodobne duhovne zavesti«? Sodobno besedilo lahko nastane samo v sodobnosti, torej je očitek »že dolgo ni« deplasiran. Toda Vurnik vendar ve, kaj je srž sodobne zavesti: »večna travma prilaganja in razosebljanja«. Sodobno je, kar je večno. Preprosto! Še lepše pa je seveda to, da Vurnik natanko ve, s čim bi se slovenska dramatika morala ukvarjati, medtem ko slovenska dramatika sama tega ne ve. Dramatiki pozor! Urgentna snov: »večna travma prilaganja in razosebljanja«, glavni junak France Vurnik, žanr tragikomedija!